МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ

Документ 1
Підкорення авторитетам. Експеримент Стенлі Мілгрема[48]

У 1963 році професор Йельського університету Стенлі Мілгрем вирішив провести експеримент. Він хотів дізнатися, як у роки Другої світової війни німецькі громадяни, фактично проти своєї волі, виконуючи наказ згори, могли знищувати мільйони євреїв. Гіпотезою Мілгрема було те, що громадяни Німеччини будуть слухняними, незважаючи на моральні страждання будуть підкорюватися наказам. Після експерименту, проведеного в США, Мілгрем вирішив не їхати до Німеччини та написав статтю у «Нью-Йорк Таймс» під назвою «*Персонал для нацистського концтабору можна набрати у будь-якому середньому американському місті*».

Експеримент полягав у тому, що піддослідному-добровольцю, який прийшов в лабораторію, пропонувалося виступити в ролі вчителя, який повинен перевірити іншого учасника експерименту – учня. Перед учнем ставилося завдання завчити список іноземних слів. Організовував процедуру і управляв нею співробітник лабораторії, що представлявся як керівник і був одягнений в білий халат. Учень сідав в крісло, його прикріплювали ременями і на руку поміщали металеві електроди. У сусідній кімнаті вчитель розташовувався за пультом, на якому було 30 тумблерів з покажчиками від 15 до 450 вольт. За сигналом керівника – співробітника лабораторії Мілгрема – вчитель починав перевіряти учня по переговорному пристрою. В разі помилкової відповіді вчитель натискував тумблер і учень отримував удар струмом, причому «покарання» за кожну подальшу помилку зростало на 15 вольт. При рівні в 120 вольт учень «скаржився на різкий біль», після 150 кричав в переговорний пристрій: «досить», «випустіть мене!» – далі крики посилювалися, благання про припинення

---

[48] *Милгрэм С.* Эксперимент в социальной психологии. – СПб.: Питер, 2001.

випробувань та ін. На все це керівник ніяк не реагував, а пропонував вчителеві продовжувати «іспит...».

Але насправді жодних ударів струму не було – тумблери були бутафорними. Роль учня грав помічник вченого.

Результати виявилися дуже тривожними. Дві третини учасників включили в ході експерименту всі 30 тумблерів по вказівці керівника, незважаючи на крики і благання жертви. Перевірка в інших наукових установах (Йельському університеті, Коннектікут, США) показала, що результати не залежать від статі учасників, і жінки готові бути настільки ж слухняно жорстокими, як і чоловіки. Учасники експерименту за результатами психодіагностики виявилися абсолютно нормальними людьми, різних професій і віку, не мали жодних садистських тенденцій. І проте вони готові були завдати стільки ударів струмом, скільки їх було в їх розпорядженні, навіть в тій серії експерименту, коли учень кричав, що у нього хворе серце і що йому погано.

Експерименти Мілгрема показали, що якщо піддослідні знають, що вони виконують лише роль посередників і, отже, ніякої прямої відповідальності за свої дії не несуть, то доля «покірних» збільшується до 90%. Який з цього можна зробити висновок? Чи потрібно впадати у відчай, знаючи про факти, які говорять про те, що підкорення авторитету вкорінене у людській природі? Безумовно, ні. Як показали недавні дослідження, якщо піддослідні перебувають у присутності інших людей, які відмовляються підкоритися, то 90% з них також не буде виконувати розпоряджень.

Таким чином, важливою є діяльність людей та організацій, які займаються захистом прав людини та справедливості, створюючи суспільну противагу апатії та покірності, що властива більшості.

Документ 2.
Теорія когнітивного дисонансу Леона Фестінгера

Когнітивний дисонанс – стан, що характеризується зіткненням у свідомості індивіда суперечливих знань, переконань, поведінкових установок щодо деякого об'єкта або явища.

За класичним визначенням Л. Фестінгера[49], когнітивний дисонанс – це невідповідність між двома когнітивними елементами думками, досвідом, інформацією і т.д. – при якому заперечення одного елемента

[49] *Фестингер Л.* Теория когнитивного диссонанса. – СПб.: Ювента, 1999.

випливає з існування іншого, і пов'язане з цією невідповідністю відчуття дискомфорту. Інакше кажучи, відчуття дискомфорту виникає при зіткненні в свідомості логічно суперечливих знань про одне й те саме явище, подію, об'єкт. Теорія когнітивного дисонансу характеризує способи усунення або згладжування цих протиріч і описує те, як це робить людина в типових випадках.

Наприклад, коли людині потрібно зробити вибір між двома речами, які для неї однаково привабливі (продовжити курити чи кинути) чи знаходяться у протиріччі (наприклад, любити когось, чиї цінності або поведінка відмінні від наших власних), вона зробить усе можливе, щоб послабити дисонанс, який виникає, і знайде тисячу доказів, щоб впевнити себе в тому, що вибір, який вона збирається зробити – найкращий. Наприклад, якщо людина вирішує продовжувати курити, вона висуває такі аргументи: «Кинути курити – означає погладшати»; чи «Коли я не курю, я стаю такою дратівливою, що буде краще, якщо я продовжу». Навпаки, якщо людина вирішила кинути курити, вона буде цікавитися статистикою раку легенів, пишатися тим, що змогла кинути курити тощо.

Тобто дисонанс між установками людини та її поведінкою слабшає, що дозволяє їй відчувати себе у «повній гармонії».

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток